

S. PROKOFJEV
PŘÍBĚH
OPRAVDOVÉHO
ČLOVĚKA

Prokofjevova hudba je podivuhodně plastická, nikde se nemění v ilustraci, ale všude, zářivě triumfující obrazností, překvapivě tlumočí vnitřní život jevu, jeho dynamickou

strukturu, v níž se projevuje emoce a smysl události.

Ať je to pochod z pohádkových

„Tři pomerančů“ či souboj

Merkutia a Tybalta nebo

trysk rytířských koní

z „Alexandra Něvského“

nebo Kutuzovův výstup

v závěru „Vojny a míru“...

Prokofjev dovedl v každém

jevu vystihnout tajemství jeho

struktury, jež emocionálně

vyjadřuje především obecný

smysl jevu. Jakmile jednou

pochytil toto tajemství

struktury jevu, hned je obklopuje zvukovými záběry

instrumentace, nutí je, aby hrálo změnami tónů, až dosáhne

toho, že se tuhá přímá struktura rozezná emocionální plnozvučností

orchestrace.

S. M. Ejzenštejn

Skladatel S. Sergejevič Prokofjev

23. IV. 1891 — 5. III. 1953

Se jménem Sergeje Prokofjeva je spjat hudební život téměř celé poloviny dvacátého století. Jeho mladý, temperamentní hlas zazněl poprvé na počátku století a byl během celých dalších padesáti let pozorně naslouchán.

Vstoupil na skladatelské kolbiště brzy a nešel proslapanými cestičkami epigonů. Vybral si složitou cestu smělého novátorství. Jeho velký talent, jeho nanejvyš vytríbené mistrovství, jemný cit pro styl, vrozený cit pro ruskou národní intonaci, poutaly k němu od prvních tvůrčích kroků pozornost veřejnosti. Tvorba Sergeje Prokofjeva nepřipouštěla, aby k ní měl někdo lhotejný vztah. Diskuse, jež vznikala s jeho prvními díly, s každým novým dílem jen vzrůstala, byla stále ostřejší, přitahovala nové, širší vrstvy posluchačů, hudebníků a kritiků.

(Dmitrij Šostakovič 1954)

Rozsáhlé hudební dílo Prokofjevovo je pro nás spjato s prvními 35 lety rozmachu Sovětského svazu. Přestože žil od r. 1918 v cizině — koncertoval ve Francii, Americe, Japonsku — neztrácel spojení se svou vlastí a vždy vystupoval jako stoupenec sovětského zřízení. Na Západě dosáhlo jeho umění jako skladatele i jako klavíristy vysokého uznání. Počátkem třicátých let však na Prokofjeva stále tíživěji doléhá odloučení od vlasti. V r. 1932 se rozhodl pro konečný návrat do Sovětského svazu. V jeho rozhodnutí vrátit se domů, byl veliký mravní, politický i umělecký čin. V cizině měl zaručenou skvělou uměleckou i společenskou dráhu a přece — nechtěl být trvale odtržen od rodné půdy.

Jeho zahraniční údobí vytváří celek, který v sobě zahrnuje bohatství skladeb týkajících se téměř

všech hudebních žánrů. Jmenujeme-li jen stěžejní díla, patří sem I. houslový koncert, III. klavírní koncert, opery *Láska ke třem pomerančům*, *Ohnivý anděl*, balety *Ocelový skok*, *Marnotratný syn*, IV. symfonie. Je příznačné pro Prokofjeva, že i v cizině stále hledal svůj poměr k nové sovětské skutečnosti a umělecky jej také řešil (*Marnotratný syn*, *Ocelový skok*).

Po návratu do vlasti reviduje své umělecké názory, proboují se k nové hudební řeči, novému hudebnímu výrazu, který by zpřístupnil jeho umění širokým vrstvám posluchačů. Výsledkem tohoto úsilí jsou vzrušující a výrazná díla, nová jak obsahem, tak stylem.

Balet *Romeo a Julie*, II. koncert pro housle a orchestr, kantáta k 20. výročí Říjnové revoluce, *Alexandr Něvskij*, hudba k filmu *Ivan Hrozný*, opery *Zásnuby v klášteře*, *Semjon Kotko*, *Vojna a mír*, *Příběh opravdového člověka*, balet *Popelka* a řada dalších.

Přesto nebyla vždy Prokofjevova hudba v SSSR plně chápána a oceňována. Velmi často narážela na neporozumění a prosazovala se s velkými obtížemi. Až s odstupem doby jasně vystoupil význam jeho skladatelského odkazu pro další vývoj hudby socialistického života.

Dnes je již běžně uváděno Prokofjevovo dílo mezi nejvýznamnějšími jmény soudobých světových skladatelů.

Síla jeho nadání, originalita, objem jeho tvorby, mistrovství a výraznost jeho uměleckého profilu jsou proto dostatečným důvodem. Vždyť jeho výrazný individuální rukopis dal podnět v hudební oblasti ke vzniku termínů jako jsou prokofjevovská harmonie, prokofjevovská melodika, prokofjevovská instrumentace. To vše jen potvrzuje, že S. Prokofjev přinesl do ruské hudeb-

ní kultury obrovský a neocenitelný vklad.

Jeho tvorba obsáhla téměř všechny žánry hudebního umění. Za čtyřicet pět let své tvůrčí činnosti napsal 130 opusů, mezi nimi 8 oper, 7 symfonií, 7 baletů, 9 instrumentálních koncertů, více než třicet symfonických suit a vokálně symfonických děl (oratoria, kantáty, poemy, balady) 15 sonát pro různé nástroje, několik instrumentálních děl komorních, velké množství klavírních skladeb a písní, včetně vynikající hudby k filmům a divadelním hrám.

Tematický obsah Prokofjevovy tvorby je mimořádně bohatý a rozmanitý. Galerie hrdinů, které zpodobnil ve svých dílech, se obohatila zvláště po návratu do vlasti o nová pozoruhodná jména, bohatství témat se rozmnožilo o nové všelidské ideje. Prokofjev čerpal jak z hrdinné minulosti ruského lidu, tak i z nových dnů současnosti.

S neobyčejnou hloubkou citu vnikal do života, který jej obklopoval, dovedl postihnout rozmanitost lidských povah a nalezl pro jejich vyjádření výrazná, sugestivní témata.

S nenapodobitelným mistrovstvím jsou psány jeho scény lidského utrpení, jež ve svém dramatickém napětí dosahují krajního zvuku — scéna požáru z opery *Semjon Kotko*, *Andrejova smrt*

z *Vojny a míru* či sugestivní scéna *Alexejeva* blouznění z *Příběhu opravdového člověka*. Lyrické prokofjevovské scény jsou již natolik zakotveny v našem hudebním povědomí, že lze stěží si uvědomit větší míru vroucího citu vysloveného hudbou, než ve scénách napsaných perem Prokofjevovým.

Opera „*Příběh opravdového člověka*“ byla poprvé uvedena ve Velkém divadle v Moskvě 8. X. 1960. V Československu měla svou premiéru v ND v Praze 14. IV. 1961.

Ostravská opera nastudovala toto dílo ke 20. výročí skladatelovy smrti, aby uctila památku umělce a člověka, jehož „heroická hudba byla vybojována na životě s vášnivou neústupností největších mistrů“.

—es—

„Zavrhl svět, v němž byl slavný. Chtěl pracovat pro svůj lid a pro budoucnost. Zakusil mnoho zkoušek, avšak neklesl na duchu. Nevzdal se, a zemřel duševně mlád, odvážný a nesmiřitelný. Byl to velký člověk, a ti, kdož přijdou po nás, nebudou moci pochopit těžkou a slavnou dobu, kterou my ještě můžeme nazvat naší dobou, jestliže se neposlouchají do děl Sergeje Prokofjeva a nezamyslí se nad jeho neobyčejným osudem.“

Ilja Erenburg

Opera Státního divadla v Ostravě, laureát státní ceny

S. PROKOFJEV

PŘÍBĚH OPRAVDOVÉHO ČLOVĚKA

Libreto opery podle románu B. Polevého napsali
S. Prokofjev a M. Mendělssoňová

Překlad: E. Klenová
Dirigent: zasl. umělec Jiří Pinkas

Režisér: zasl. umělec Ilja Hylas
Sbormistr: Karel Kupka
Choreografická spolupráce: zasl. umělec Albert Janiček
Výtvarník scény: Květoslav Bubeník j. h.
Výtvarník kostýmů: Helena Müllerová j. h.
Asistentka režie: Květa Ondráková
Korepetice: Drahomíra Ritzová
Jaromír Šalamoun

Alexej, letec
Olga, jeho nověsta
Děda Michajlo
Petrovna, kolehoznice
Varja
Babka Vasilisa
Andrej, letec
Vasilij Vasiljevič, chirurg
Komisar
Kukuškin, letec
Klavdija, ošetřovatelka
Vrchní lékař
Zinočka
Plukovník
Gvozděv tankista
první chirurg
druhý chirurg
matka Alexejeva
mužik
Fada
Seranika
děti
inspicient Josef Jakš

Premiéra 29. IV. 1973 v Divadle Zdeňka Nejedlého
Text sleduje: Emilie Hudcová
Marta Machová

Pavel Cervinka
Miloslav Tolaš
Eva Gebauerová
Miloslava Ostátnická
Lubomír Procházka
Zdeňka Diváková
Bohuslava Jelínková
Alena Kupková
Alena Havlicová
Drahomíra Drobková
Klement Slowioček
Radoslav Svozil
Jan Kyzlink
Karel Peňša
Jaroslav Hlubek
Jiří Olejníček
Drahomíra Drobková
Bohuslava Jelínková
Karel Černý
Věra Nováková
zasl. umělec Jiří Herold
Jaromír Šalamoun
Eduard Šišlák
Adolf Prymus
Vladimír Kohn
Josef Frysčák
Radoslav Svozil
Alena Havlicová
Alena Kupková
Vojtěch Zouhar
Ivo Malir
Dahbor Tolaš
Miroslav Etzler
Jiří Nekvasil

obsah opery

I. OBRAZ

Ve vzdušném boji je pilot Alexej Meresjev Němci sestřelen. Těžce poškozené letadlo se zřítí do tundry, Alexej téměř zázrakem zůstává naživu, má však těžce zraněné obě nohy. Vyčerpan, vleče se opuštěným krajem, až v lese ho naleznou děti.

II. OBRAZ

Vesničané ukrytí před frontou v zemljankách Meresjeva zachrání a pošlou zprávu přes frontu. Zraněný Alexej je pak dopraven do lazaretu kamarádem Andrejem.

III. OBRAZ

Po marném úsilí lékařů musí být Alexejevovi amputovány nohy. Zoufalému pacientovi dodávají odvahy k životu především primář Vasilij Vasiljevič, komisař i sestra Klauďia.

PŘESTÁVKA

IV. OBRAZ

Po operaci se Alexej soustřeďuje na jediný cíl. Opět bojovat a opět jako letec. I když se tato myšlenka všem zdá absurdní, Meresjev úporně trénuje na svých protézách.

V. OBRAZ

Jeho neobyčejně pevná vůle a výsledky ohromí i lékařskou komisi, která mu dovolí návrat na frontu.

VI. OBRAZ

Alexej je zase mezi letci, může se opět setkat se svým děvčetem Olgou jako rovnoprávný voják a statečný obránce své těžce zkoušené země.

Těžké zážitky z Velké vlastenecké války stále zůstávají a patrně dlouho ještě zůstanou živým, palčivě naléhavým tématem současné sovětské literatury. Vracejí se k tomuto tématu autoři všech generací od Fedina, Šolochova, Grossmana přes Polevého, Tvardovského, Simonova až k těm, s jejichž jmény se v sovětské literatuře teprve začínáme seznamovat.

Jestliže starší, zkušenější autoři se snažili obsáhnout válku v širokých záběrech a dát svému pohledu co největší hloubku dějinné perspektivy, mladší válečná próza počínaje B. Polevým se soustřeďuje převážně na úzký záběr, na malou, tím ovšem intenzivněji probádanou plochu. Tato snaha je provázena velmi cílevědomým úsilím o maximální typizaci, úsilím soustředit, zhustit všechno utrpení miliónů sovětských lidí i neokázalou velikost jejich statečnosti do osudu několika málo lidí, někdy jen jediného člověka, jak to v krystalické podobě učinil Boris Polevoj v »Příběhu opravdového člověka«. A právě tento román inspiroval Sergeje Prokofjeva ke kompozici opery, která jakoby symbolicky svým názvem, se stala jeho operním dílem posledním.

—es—

P - R - K - F - V

TOŤ OBVYKLÝ SKLADATELŮV PODPIS!

I SVÉ JMÉNO SESTAVUJE Z POUHÝCH SOUHLÁSEK.

BACH SPATŘIL KDYSI V PÍSMENKÁCH, JEŽ TVOŘILA JEHO JMÉNO, BOŽSKÉ PŘEDZNAMENÁNÍ MELODIE, A UČINIL Z NICH MELODICKÝ ZÁKLAD JEDNÉ SVÉ SKLADBY.

SOUHLÁSKY, KTERÉ TVOŘÍ KOSTRU PROKOFJEVOVA JMÉNA, JSOU NĚCO JAKO SYMBOL NEÚSTUPNÉ DŮSLEDNOSTI JEHO TALENTU.

ZE SKLADATELOVA DÍLA, JAKO Z PODPISU, Z NĚHOŽ ZMIZELY SAMOHLÁSKY, JE VYPUZENO VŠE, CO JE NEURČITÉ, PŘECHODNÉ, NÁHODNÉ, VRTOŠIVÉ, LABILNÍ. TAK SE PSÁVALO NA STARÝCH IKONÁCH, KDE »GOSPOĎ« SE PSAL »GĎ«. PŘÍSNÝ DUCH KÁNONU SE PROJEVOVAL V TOM, ŽE BYLO ODSTRANĚNO VŠECHNO NÁHODNÉ, PŘECHODNÉ, POZEMSKÉ.

S. M. EJZENŠTEJN

Prokofjev je hluboce národní. Ale národní rysy jeho umění nemají pranic společného s kvásem konvenčně ruského pseudorealismu. Tyto rysy nejsou z vody a ducha žánrových obrázků Perovova nebo Repinova štětce.

Prokofjev je národní přísností tradic, sahajících až k prapůvodnímu Skytovi a k nenapodobitelné jemnosti kamenných ozdob na vladimírských a suzdalských chrámech XIII. století. Je národní sepětím s epochou, kdy se počalo formovat národní povědomí ruského lidu, s epochou, jež se projevila ve veliké moudrosti fresek nebo Rublevových ikon.

S. M. EJZENŠTEJN

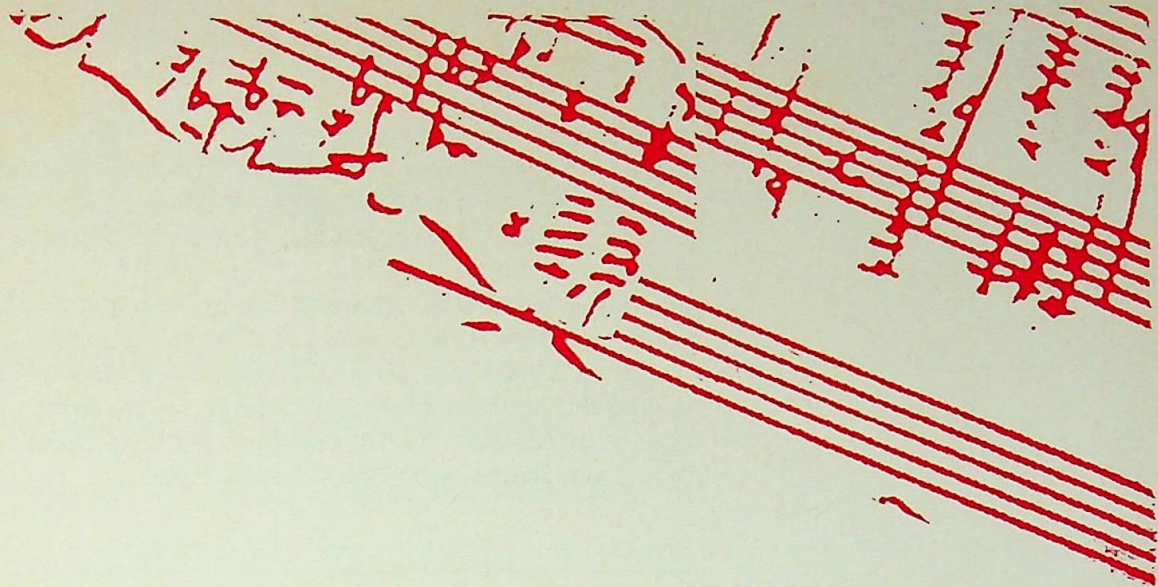
Aniž klademe „hegelovsky“ otázku primérnosti — hluboce národní Prokofjev je i internacionální. Ale Prokofjevova internacionálnost není jen v tom. On je internacionální i protéovskou proměnlivostí své obrazné řeči. Zde je kánon jeho hudebního myšlení zase podoben nějakému dávno-
nověkému kánonu, byzantské tradice, jež je s to v jakémkoliv prostředí zářit po svém a zároveň nově.

Když se trpký talent Prokofjevův setkal s vášnivým prostředím shakespearovské renezanční Itálie, zahořel tak, že z nejlyričtější tragédie velikého dramatika vytvořil balet.

Z ovzduší řádění křížáckých fanatiků XIII. století se před ním vynořil nezapomenutelný obraz „kančího rypáku“ útočících teutonských řádových rytířů, řítících se s neúprosností tankové kolony jejich odporných potomků.

A stále — hledání. Přísné a metodické. Sprízňující Prokofjeva s mistry rané renesance, kde malíř byl současně filosofem a sochař matematikem.

S. M. Ejzenštejn 1946

Vydalo Státní divadlo v Ostravě, nositel Řádu práce. V redakci Evy Sýkorové, grafická úprava a obálka Miroslav Tittler — Cena Kčs 2.